

Vastaus valtuutettu Terhi Vörlund-Walleniuksen ym. aloitteeseen koskien Tsaari Aleksanteri I:n ja Ruotsin kuninkaan tapaamista esittävä patsaan ”Tapaaminen Turussa 1812” poistamista katukuvasta

Tapaaminen Turussa 1812 -veistoksen taustaa

Läntisellä Rantakadulla oleva kuvanveistäjä Andrei Kovaltchukin muotoilema *Tapaaminen Turussa 1812*- veistos vuodelta 2012 on Turun historiaan liittyvä muistomerkki. Teoksen on tarkoitus kertoa tapahtumasta, jossa Venäjän keisari Aleksanteri I ja Ruotsin kruununprinssi Kaarle Juhana (Bernadotte) neuvottelivat silloisessa Suomen pääkaupungissa kansainvälisestä politiikasta.

Maaherran kanslian kohdalle pystytetyllä teoksella kunnioitettiin historiallista vuosipäivää, sillä lokakuun lopulla 2012 oli kulunut kaksisataa vuotta valtiomiesten tapaamisesta. Tätä aikaisemmin ei kyseisen tapahtuman kunniaksi ole esitetty muistomerkkiä pystyttämistä. Hallinnollista valtaa käsittelevät neuvottelut vaikuttivat suoraan Suomen asemaan ja siirtymiseen suuriruhtinaskuntana osaksi Venäjän keisarikuntaa. Tapahtumien käänneet vaikuttivat myös Turun kaupungin poliittiseen asemaan pääkaupunkina. Neuvottelut koskivat laajemminkin koko Pohjois-Euroopan poliittisia valtasuhteita ja Venäjän Napoleonin vastaan käymän sodan tavoitteita.

Muistomerkit eivät ole koskaan sisällöltään neutraaleja. Ne välittävät joko suoraan poliittisia pyrkimyksiä tai implisiittisesti ideologisia, valta-asemiin liittyviä päämääriä tilaajan tai tilaajien toivomalla tavalla. Usein tilaajien taustatavoitteena on legitimoida historiallisen tapahtuman välityksellä oman aikansa poliittisia tavoitteita oikeiksi ja hyväksyttäviksi.

Julkiset taideteokset tai muistomerkit eivät myöskään koskaan kerro suoraan historiasta - ne ovat aina tulkintoja, joiden linjat perustuvat taiteilijan ja tilaajan väliseen vuorovaikutukseen ja painopisteisiin. Koska taideteos yksittäisenä kuvana ei voi välittää eksaktia ”historiallista totuutta”, se jättää teoksen vastaanottajille tilaa erilaisille tulkinnoille ja käyttöyhteyksille. Muistomerkit saavat ajan myötä aina uusia sisältöjä. Poliittisten suhdanteiden muuttuessa myös tulkinnat vaihtuvat ja ne voivat olla jopa täysin vastakkaisia teoksen tilaajien ja taiteilijan tarkoittamille viesteille. Tulkinnallisuus avaa mahdollisuuden painottaa taideteoksen merkityssisältöjä monin eri tavoin eli teoksen sisällöt voidaan hahmotella kunkin haluamalla tavalla. Lisäksi julkisella paikalla oleva teos antaa mahdollisuuden mielenilmauksiin ja myös julkistaa moniäänisesti virallisen historiatulkinnan ohittamia näkökulmia niin menneisyydestä kuin oman ajan valtapolitiikkaankin liittyen.

Vaikka *Tapaaminen Turussa 1812* -veistos esittää todellisuudessa ollutta tapahtumaa, sen ilmiäisy on mielikuvituksen tuotetta. Kuvaan on etsitty erilaisia historiallisia yksityiskohtia henkilöhahmojen maalauksin esitettyyn ulkonäköön, asuun ja istuimiin liittyen, mutta niissäkin tutkijat ovat havainneet anakronismeja eli historiallisen todellisuuden kanssa ristiriidassa olevia detaljeja.

Tapaaminen Turussa 1812 -muistomerkkiä aloitti Venäjältä. Pietarin kuvernööri G. S. Poltavtsenko tuki hanketta. Patsaan toteutti kuvanveistäjä Andrei Kovaltchuk, joka oli Venäjän taideakatemian jäsen ja maan kuvanveistäjäliiton puheenjohtaja. Osan hankkeen kustannuksista maksoi venäläinen osapuoli. Heidän edustajansa valitsivat teoksen tekijäksi vastaavia muistomerkkejä valmistaneen luottotaiteilijansa.

Venäjän näkökulmasta teos on liitettävissä Keisarikunnan aikaa muistelevaan henkeen ja sen liittymiseen nykyajan suurvaltapolitiikkaan. Tutkija Svetlana Boym (2003) liittää muistomerkkien pystytysinnon neuvostoajan unohdusta vaalivaan nostalgiaan, jolla on ideologisesti sidottu keisarikuntainen Venäjä nyky-Venäjään. Toisaalta Kovaltchukin veistos on liitettävissä myös nykyvenäjän valtiolliseen etupiirijatteluun ja statukseen, joilla se pyrkii vaikuttamaan rajanaapurimaihinsa. Teoksilla vahvistetaan ideologisesti Venäjän valtiollista ja alueellista turvavyöhykettä.

Turun veistos edustaa yhtä osaa muistomerkkien sarjasta, joita Venäjä tai sen valtapoliitiikkaan sitoutuneet edustajat ovat organisoineet entisen Venäjän keisarikunnan tai Neuvostoliiton rajoille eri puolilla nyky-Eurooppaa. Suomessa on tähän venäläisten entisille länsirajoilleen organisoimien muistomerkkien sarjaan liitettävissä ehkä Mihail K. Anikushinin *Ruotsinsalmen taisteluissa 1789-1790 kaatuneiden venäläisten merimiesten muistomerkki* vuodelta 1998 Kotkassa, joka otettiin vastaan kaupungin 120-vuotisjuhlassa. Sarjaan kuuluu myös A. Kovaltchukin Maarianhaminaan toteuttama keisarinna Maria Aleksandrovan näköispatsas vuodelta 2011.

Turun kaupungilla oli omat taustaintressinsä *Tapaaminen Turussa 1812* -veistoksen pystyttämiseen ja se osallistui myös sen rahoitukseen. Kaupunki vastasi muun muassa teokseen liittyvistä luvista ja perustustöistä jokirannassa. Hankevaiheessa etsittiin myös sponsoreita kaupungin kustannusosuuden kattamiseksi. Mukana oli toimijoita Pietarista ja siten teos on liitettävissä yhteistoimintaan myös Turun ystävyyskaupungin kanssa. Itse veistos valmistettiin Moskovon hallinnon alaisuudessa ja valettiin sen lähellä olevassa suuressa pronssivalimossa.

Muistomerkkin poistaminen Turun kaupunkikuvasta

Terhi Vörlund-Wallenius on tehnyt valtuustoaloitteen 23.1.2023 poistaa kaupunkikuvasta *Tapaaminen Turussa 1812* -veistos. Taustalla on V. I. Leninin patsaan poisto kaupunkikuvasta ja etenkin Venäjän Ukrainaa vastaan käymä hyökkäyssota.

Kaupunki on ottanut jo aikaisemmin kantaa, ettei *Tapaaminen Turussa 1812* -veistoksella ja Venäjän nykyhallinnolla ole yhteyttä toisiinsa. Kaikissa kannanotoissa on aina kyse tulkinnasta ja taideteoksen mahdollistamasta implisiittisestä vaikuttamisesta. On totta, ettei veistoksen valtapoliittisia kytköksiä ei ole koskaan tuotu virallisesti esille veistoshankkeen yhteydessä, jolloin voidaan myös kieltää niiden olemassaolo. Samoin on myös osoitettavissa, että Venäjän nykypoliitikalla, etupiirijattelulla ja veistoshankkeilla on yhteyksiä toisiinsa. Taideteoksen osalta molemmat näkökulmat ovat suunnastaan oikeita ja muodostavat osan muistomerkkin merkityskerrostumista.

Yksi kerrostuma tulee tähän myös siitä, että veistoksen äärellä on aika ajoin osoitettu mieltä Ukrainan puolesta Venäjän hyökkäyssotaa vastaan. Mielenilmaukset ovat olleet välillä viikoittaisia ja niihin on annettu museosta ja poliisin suunnasta myös lupa ehdolla, ettei taideteosta ei tarvella.

Turun kaupungin hallintosäännössä ei ole ollut tarkkaa ohjetta siitä, miten muistomerkkejä poistetaan kaupunkikuvasta.

Vuonna 2022 julkisen taiteen hoitoon ja hankkeiden valmisteluun saatiin tarkennusta. Kaupunginhallitus päätti 7.2.2022 § 55 hyväksyä *Julkisen taiteen ohjelman*, joka kokoaa yhteen kaupungin julkisen taiteen prosesseihin ja linjauksiin liittyvät käytännöt. Ohjelman hyväksymispäätökseen nojaten perustettiin julkisen taiteen ohjausryhmä edistämään asiantuntijaelimenä julkisen taiteen asemaa Turussa. Ohjausryhmä tekee hallinnollista työtä, esityksiä ja ehdotuksia. Sen lausunto pyydetään kaupungin normaalin lupaprosessin yhteydessä. Ohjausryhmä vie kaupungin julkisen taiteen hanke-ehdotukset kaupungin hallintosäännön mukaisesti asianomaiseen lautakuntaan tai jatkokäsittelyyn. Koska historiallinen muistomerkki sijaitsee keskeisellä paikalla jokirannassa, tulee sen poistamisesta kaupunkikuvasta pyytää lausunto julkisen taiteen ohjausryhmältä.

Turussa julkisten taideteosten ja muistomerkkien sopivuutta kaupunkikuvaan arvioidaan tapauskohtaisesti kulloisenkin pystytysajan kriteerein ja oman ajan toimintakulttuurin säännöin. Useimmat muistomerkit ovat taideteoksia. Turun kaupungin vastaanottama *Tapaaminen Turussa 1812* -veistos on muiden taideteosten tapaan liitetty Turun kaupungin taidekokoelmaan. Sitä hoidetaan museaalisin perustein ja museolakiin nojautuen. Hoidossa on huomioitava myös taiteen tekijänoikeuskysymykset. Muistomerkkin poistoissa on

pohdittava eri näkökulmia riippuen teoksen luonteesta, historiallisesta sisällöstä, viittaussuhteista sekä taiteellisista ja taiteilijaan liittyvistä seikoista. Lisäksi teoksen arvoihin vaikuttavat sijaintipaikka ja rooli kaupunkikuvassa tai sidos Turun kaupungin muuhun toimintaan ja yhteisöllisiin merkityksiin. Jos kaupunki saa teoksen poistamista koskevan aloitteen, suositeltavinta on käsitellä sitä ensin viranomaisten lausunnoissa ja julkisen taiteen ohjausryhmässä ennen kuin kaupungin johdossa tehdään päätös teoksen poistosta tai säilyttämisestä paikallaan.

Museolla on kokoelman hallintoon liittyvä vastuu huolehtia asianmukaisesti Turun kaupungin taidekokoelmaan liittyvästä julkisesta taiteesta. Museo toimii samalla myös asiantuntijaelimenä, joka antaa tiedoksi moniäänisyyttä arvostaen teosten taustaan liittyvät ja kulloinkin saatavissa olevat merkitysyhteydet.

Tapaaminen Turussa 1812 -veistos on hyvässä kunnossa, eikä siinä suhteessa ole tarvetta poistaa sitä kaupunkikuvasta. Mielenilmaukset teoksen äärellä eivät ole merkittävästi vaikuttaneet teoksen kuntoon. Jos poistotoimiin kuitenkin ryhdytään, pysyy teos osana Turun kaupungin taidekokoelmaa ja otetaan säilytykseen museon tiloihin kaupungin johdon siirtoon antamien varojen turvin. Museon tehtävä on säilyttää veistoksen moninaiset historialliset merkityssisällöt ja aineellinen kokonaisuus myös tuleville sukupolville.

Turun museokeskus 24.8.2023

Juhani Ruohonen

Museopalvelujohtaja

Riitta Kormano

Intendentti, Kokoelmat